

A TERMÉSZET.

Szerkeszti és kiadja:

DR. LENDL ADOLF.

Budapest,

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

„A Természet“ előfizetési ára

egy évre 6 korona;

díszes bekötési tábla hozzá 2 korona.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Az ősvilági madárfaunák áttekintése.

Csodálatos, hogy hazánk egyik geológiai rétege sem őrzött meg madármaradványokat. Kövült emlős és gerinctelen állat pedig van elég. Még Petényi sem talált a beremendi mészkőbányában madáresontokat, ahol apróbb emlős-, kigyó- és békamaradványok egész torlaszokat képeztek. Mindössze 8 fej- és egypár tollenyomat — a szépesi barlangokból — amit ezen a téren felmutathatunk.

Közép-Európa, India, Brazília csontbarlangjai, Sohlenhoffen, az Auvergne-i fensík, Quercy és Uj-Zeelandnak Owen által leírt csodás gazdagságú „Dinornis“-rétegei nagyon távol esnek tőlünk. Ezért csak közép-szerűen tekinthetem át azt a gazdag anyagot, amelylyel az említett helyek és a fáradszóró kutatók munkája ajándékozták meg a tudományt.

A madarak a Jura-korszakban jelennek meg. Innét való az Archaeopteryx, az a csodás, gyíkfarkú, fogascsrú madár, mely — mint jól ismert szervezete bizonyítja — tökéletes átmenet a madarak és csúszómászók között. Bizonyítja tehát azt is, hogy a madarak a csúszómászókból fejlődtek ki s a repüléshez való alkalmazkodás folytán nyerték a csúszómászóktól nagyon elütő szervezetüket. Ez a kiválás, mint az Archeopteryx bizonyítja, a Jura-korszakban kezdődött. Az is mutatja az átmenetet, hogy a Jura-korszakon belül más magasabb fejlettségű madarat nem ismerünk.

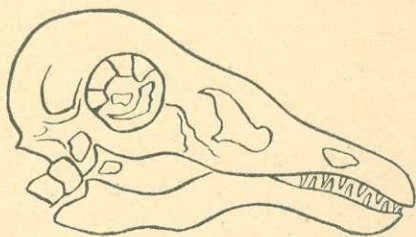
A kréta-korszakban már erősen látszik a fejlődés. A „madár“ fogalomnak tökéletesen megfelelő alakokat találunk már, a repüléshez való alkalmazkodás már teljesen kifejlesztette a hatalmas repülő izmok tapadására szolgáló tarajos mellcsontot. Mint manapság, úgy a kréta-korszakban is voltak repülni nem tudó madarak, amelyeknél a mellcsontnak nincs taréja, ép úgy, mint a közös ősnél, az Archaeopteryxnél. Tehát a tarajos mellű madarak (Carinatae) már a kréta-korszakban elváltak a laposmellű madaraktól (Ratitae) s így előbbieket nem származtak az utóbbiaktól, mert egyszerre jelennek meg. Mindkét törzs ezután önállóan folytatja fejlődését, fentartva magát teljes erőben a mai napig.

A két osztály tehát már elkülönült, az osztályokon belül azonban még csekély a különbség. A kréta-korszakban csak a lúd-, gólya- és darufélék ősei léteznek, a Hesperornis, — a laposmellűek képviselője is vízimadár típus. A szárazföldi változatosabb körülmények és a repülő életmód behatásait csak később láthatjuk a különböző családok fokozatos megjelenésében.

A kréta-korszak madarain egy igen nevezetes körülményt észlelhetünk. Állkapcsaikon, mint az Archaeopteryxén, erős, kúp alakú fogak vannak. A fogak megvannak úgy a laposmellűeknél, mint a tarajosmellűeknél, amint a Hesperornis s az Ichthyornis, a két alosztály képviselői, mutatják s ezen az

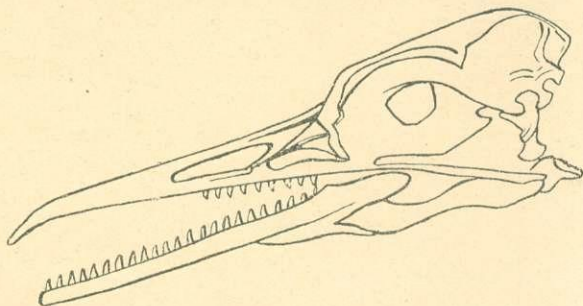
alapon toglalta össze Marshal, a híres amerikai palaeonthologus ezeket a fő jellegekben nagyon különböző madarakat „Odonthornithes” külön osztályban.

A krétakorszaktól kezdve fokozatosan tűnik el a fogazat. Ez a regresszió párhuzamosan halad a repü-

Archaeopteryx lithographica koponyája. (Jura.)

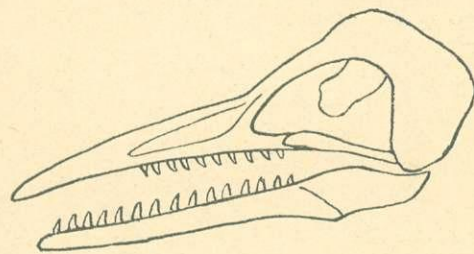
léshez való alkalmazkodással — határozottan jelöli útját. A repülés ugyanis azt a feltételt kívánja a szervezettől, hogy a test súlya középen legyen. Már pedig

Hesperornis regalis koponyája. (Kréta.)

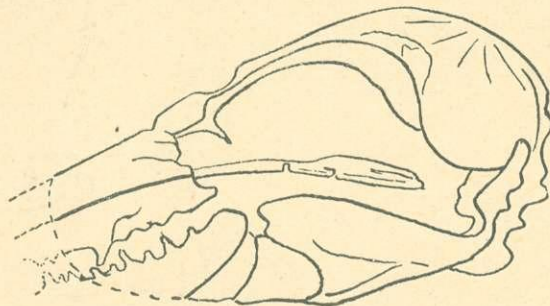
a fogakkal felszerelt állkapocs a működéshez szükséges izomzattal nagyon nehezzé tenné a fejet, a test súlypontját előre helyezné. Ezért tűnik el a fogazat a későbbi korok madarainál, szerepét a gyomor veszi

át. Az eocaeen-korszakban már a csipkézett álkapesok jelzik az egykori fogak nyomait két hojszafélénél, az Argillornis- és Odonthopteryxuél, miáltal a „fogas madarak” közelebb kerülnek a mai faunához. Ebben

Ichthyornis victor Marsh. koponyája. (Kréta.)

a korszakban már pezsgő, változatos ornisz népesíti a szárazföldet és vizeket egyaránt. Eltűnnek a félig madár, félig gyíkalakú szörnyek, a madárszerű

Odontopteryx tolicipicus. Owen koponyája. (Eocaeen.)

tökéletesen átalakult a légi élethez, hogy ottan sikeresen vegye fel a létérti harczt. Az eocaeen-korszak madarai szorosan csatlakoznak a ma élőkhöz, azonos vagy hasonló családokat és nemeket találunk, a törzs-

Ébredés.

— „A TERMÉSZET” eredeti tárczája. —

Írta: Dr. Vutskits György.

EHÉZ álomból ébred a természet.

Életre csókolja a holteleven

földet a tavaszi napsugár. —

Megdobban a föld szíve; fel-

ocsúdik, — lerázza fehér hóleplét, csillogó halotti szemfedőjét s feltámad benne újra hatalmas lendülettel az örök alkotó erő.

A napsugár langyos melege átjárja, virágot fakaszt benne, szép tiszta, illatos virágot, menyasszonyi koszorúnak valót, örök szerelmesének: — a földnek. Az, látva, hogy a napsugár szerelme ez évben is állandó, örül, ékesíti magát, mint az ifjú leány s felölti magára zöld fűszálakból szőtt ibolya-hímes nászruháját is.

És mosolyog a föld — és mosolyog az ég; a parányi porszemecskék ott ugrálnak a napsugárban, bo'ondos villik módjára.

Örül minden az ébredésnek. A fűszálacska boldogan himbálja magát a harmatesepet, mely gyémánttűzben ég.

A tavaszi szellő meghozza a föld szerelmi postását: a vadvirágos róna szülte pacsirtát s az mind feljebb-feljebb szállva, szerelmes kis szíve túláradó érzésében, ott trillázza ezüstös hangján a hálaimát; ott hirdeti a megújított életet.

Az édes, életadó napsugár virágot virág után fakaszt s tarka virágszőnyeggel borítja be a boldog anyaföldet.

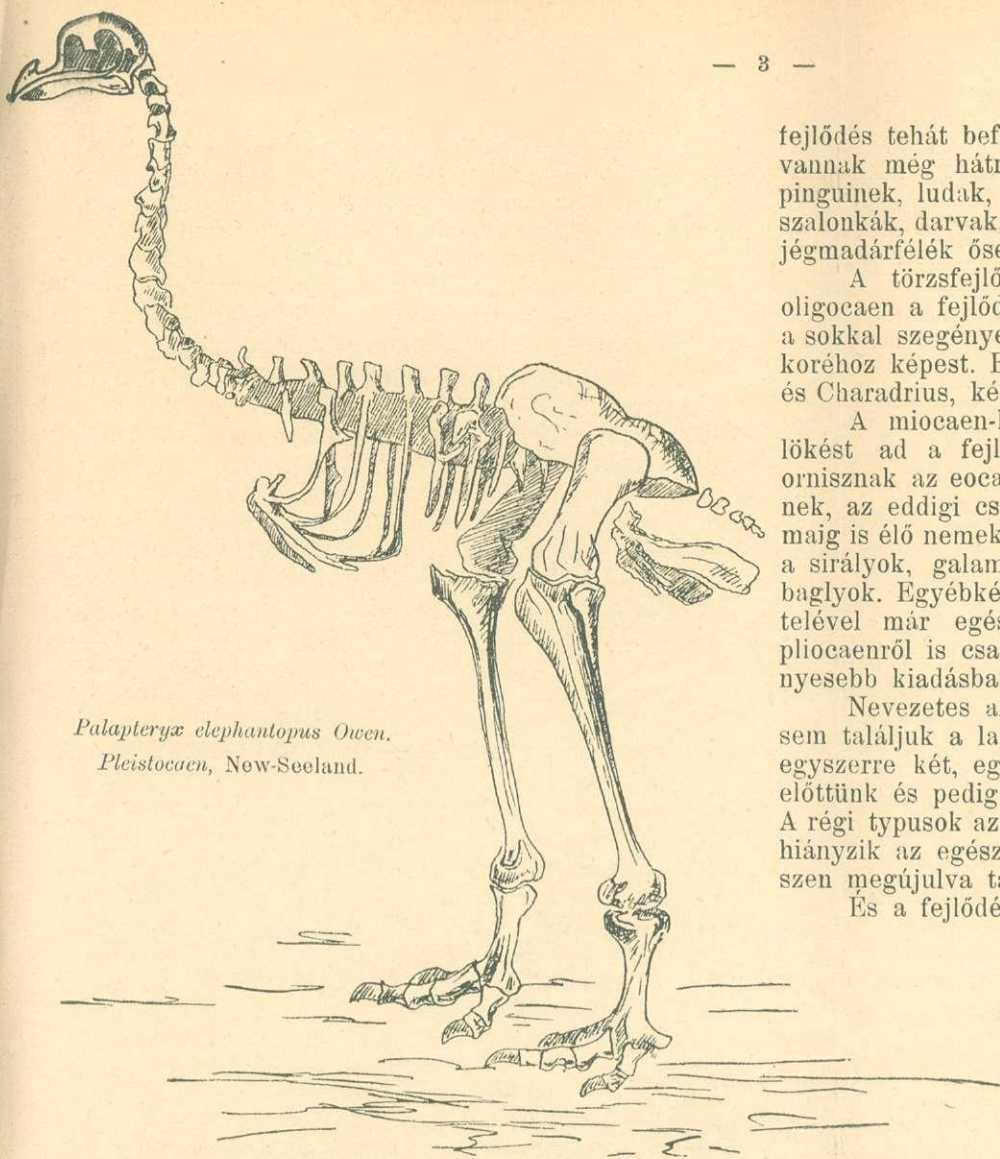
„Mintha lába kelne valamennyi rögnek“. Megelevenül, megmozdul a virágszőnyeg, előbújik az állatvilág ezre. Bronzhátú bogárkák, aranyzöld színű gyíkocskák felütik okos fejüket, szétnéznek; s miután látják, hogy csakugyan tavasz van, füрге, karesú testikkel végigsiklanak a zöld pázsiton, sütkéreznek, kergetőznek.

Jönnek a méhecskék, boldogan zümmögve, virághímet csenni, mézet gyűjteni.

Röpködnek a pillangók; aranyos szárnyaeszkáikon ragyogva csillog a hímor. S a könnyelmű had csapongva röppen virágról virágra s megélenkíti, megszépíti a föld színpompáját.

A vándormadarak egyrésze — mely fájó szívvel, de a visszatérés édes reményében kelt útra s ment túl a tengeren, hol élcet melegít a napsugár — újra visszajön.

Fészket rak a gólya a kémények mellett s a boglyák tetején. Egyik hosszú piros lábát felhúzza s elálló-

Palapteryx elephantopus Owen.
Pleistocaen, New-Seeland.

fejlődés tehát befejeződött, csak egyes apró részletek vannak még hátra. — Így megvannak a struczok, pinguinek, ludak, gólyák, ibisek, ragadozók, hojszák, szalonkák, darvak, tyúkok, kakukok, verébalkatúak és jégmadárfélék ősei.

A törzsfjlődés ezzel kimerült. Valóban, az oligocaen a fejlődésbe semmi új vonást nem hoz, sőt a sokkal szegényebb fauna hanyatlást mutat az előbbi koréhoz képest. Egyetlen strucz-faj, a ma is élő *Sula* és *Charadrius*, két tyúk és egy énekes a fő típusok.

A miocaen-korszak tropusi ornisza azonban új lökést ad a fejlődésnek: a Carinatok közül a mai ornisznak az eocaenben hiányzó családjai is megjelennek, az eddigi családokon belül pedig megjelennek a ma is élő nemek. Ezek a legkésőbb fellépő családok: a sirályok, galambok, papagályok, kécsókafélék és baglyok. Egyébként egy pár alig különböző faj kivételével már egészen a mai ornisz áll előttünk. A pliocaenről is csak ezt mondhatom, bár sokkal szegényesebb kiadásban.

Nevezetes azonban, hogy a miocaenben nyomát sem találjuk a laposmellűeknek, a pliocaenben pedig egyszerre két, egészen új, eddig ismeretlen alak áll előttünk és pedig a ma is élő *Struthio* és *Dromaeus*. A régi típusok az oligocaennel eltűntek, a miocaenben hiányzik az egész osztály, — és most egyszerre egészen megújulva támad fel.

És a fejlődés nem állapodik meg: tetőpontját a negyedkorban éri el. A Ratitak számos nemben, mindmegannyi óriások jelennek meg. A mostani összes fajokon kívül közéjük sorakozik a *Dromornis*, *Aepyornis*, *Megalopteryx*, *Dinornis*, *Palapteryx* és *Meinornis*. Új-Zeeland, Rodriguez és más környező szigetek

gál csak úgy féllábon órák hosszát s nézi mélán a virágos rónaságot.

A madárvilág szalonképes, frakkos gavallérai, a fecskék, vidáman fecsegve elfoglalják helyüket a száraz galyakon, a telegráfrótokon, ott udvarolgatnak egymásnak a fiatalok. Mások, t. i. a házaspárok, mennek tanyát keresni.

Hosszas kutatás után találnak egy jó ereszaljat. A hím elröppen sarat hozni, a másik segít az építkezésben. De alig tették le az alapkövet, illetőleg az első csöppnyi sarat, egy durva kéz seprőnyéllel elrontja az alapot s elhessegeti a szegényeket.

Repülnek tovább, nyugalmasabb tanyát keresni s újra lelnak. Újra lelnak s hozzáfognak boldog esicsérgés között építeni a fészket, mely nemsokára kész lesz.

Akkor szalmaszálat, könnyű fehér pihét viszen a hím, hogy jó puha kis fészke legyen az ő édes párjának.

Belecsücsülnek mindketten, kecsesen kidugják fejcskájukat, okos szemecskéikkel boldogan, bizalmasan tekintenek széjjel.

Onnan alulról két jóságos szem néz fel rájuk. „Az Istenke madarai“ fészket raktak az eresz alatt, hadd legyen nekik is enyhet adó otthonuk.

De a többi madár is előkerül. Megszólal az erdők

szíve: a fülemüle, édes-bús hangja messze csendül, messze hallszik s áhitattal, gyönyörrel hallgatja dalát az ember.

A rigók, a pintyek s a többi sok madár szintén tanyát, ételmet keres s dalol napestig.

No meg azután a verebek. Azok ott berzenkednek az út porában, ugrálnak, tánczolnak s csiripelnek úgy,

diluviális iszaprétegei tele vannak ezeknek a kihalt óriásoknak csontjaival (Dinornis-réteg), bizonyítván, hogy akkor ők vitték az uralkodó szerepet.

A jelenkorban már hanyatlanak: a hatalmas Dinornisok ivadéka gyanánt a törpe Kiwi s a többi sok nem helyett alig egypár maradt hátra.

A tarajosmellűek közül úgyszólván ugyanazokat a fajokat találjuk a negyedkori csontbarlangokban, amelyek manapság élnek.

Legújabb korunk a negyedkori óriásoknak valóban nem kedvezne, sőt hogy már az apró, énekes fajok is mennyire fogynak, a madárvédelem irodalmából nagyon jól tudjuk.

Ifj. Szüts Andor.

Az első mufflon.

— Visszaemlékezés az elmúlt télre. —

Alig van vadász, kivált nagyvad vadász, aki nehezebben várná a dermesztő hideget, a csikorgó fehér téli takarót, mint Gyöngyöshalászi jóbarátom meg én. Ő vadászszíve vágyáért, — a mufflonokért, — én meg ő érette.

Deczember közepe táján végre beállott a tél az ő dermesztő 16—18 fokos fagyával, mely szótlanná teszi a futó patakot, némává az erdő apró lakosait, merevvé a leheletet. A kívánt fehér szemfedő is megjött, betakarogtatva a mélyen alvó természetet, de a fehér takaróról épen a legérdekesebb alak hiányzott, mint a festő vásznáról az isteni szikra, mely leköt szívet lelket egyaránt. Ha közbe-közbe egy két napot kis vadászterületemen tölthettem, távcsövem egyre az erdő érdekes sötét alakjait keresgélte; de mintha csak a föld nyelte volna el őket, teljesen nyomuk veszett. Nem csak az én területemen nem bírtam össze-

jönni velük, de még a szomszéd óriási vadászterületen sem pillanthattam meg egyet is közülök.

Ezalatt az én derék vadásztársam beletemetkezve a tengernyi numerusokba s a főváros ezernyi csudálatosságába — hasztalan várta értesitésemet a mufflonok jelentkezéséről. Ugy látszik, a hercegek és külföldi nagykövetek még a hírmondóját is kiirtották e speciális vadnak, mert sehol semmi nyomuk.

Egy szélesendes napon újra rászántam magam a fárasztó útra s 2 órai döcögős kocsizás után megérkeztem a nagyvadak birodalmába. Az ott őgyelgő erdőör azzal az örömhírrrel lepett meg, hogy a katlanban majdnem állandóan tanyáznak mufflonok s bizonyára most is ott fogom őket találni. A kis tanyán lerakva fölösleges terhemet, botosokat húzva, csakhamar elindultam a jelzett hely felé. Nesztelenül, mint egy szemfüles indiánus lépdeltem a hóval fedett, kitaposott cserkészúton és szemem fürkészve kereste a kívánt vadakat, míg egy hajlásnál megpillantok egy erős és egy gyengébb kost egy suta társaságában. Pár percig gyönyörködtem a pompás csoportban s azután — nehogy észrevegyenek, — óvatosan visszahúzódtam a sziklák mögé.

Másnap reggel újból összejöttem egy remek társasággal, melynek disze egy óriási kos volt! Alig 40 lépés választott el tőlük. Kezemben az annyi halált hozó Mauserrel, szívemben az olthatatlan vadászszenvédelylyel álltam szobormereven egy szikla mögött, míg szemem lázban égve odatapadt a nyugodtan legelésző csapatra! Ah! mily lelki erő kellett a bennem lobogó szenvédely leküzdésére, mily nagy önmegtartóztatás, hogy meg ne szólaltassam kis kedvencemet, mely ugyancsak fészkelődött remegő kezemben. Küzdelmem azonban csak pár pillanatig tartott, azután a képzelet mellém varázsolta a jó barát, a kedves vadászcezimbora képét, aki már oly nehezen várja ér-

hogy csakugyan rájuk illik a „piaczi kofa“ cím. Lesik a legyet, a szunyogot. Ha egy szerencsésen elkaparint egy sovány legyet, vagy öt is jogot formál hozzá. Veszekednek, verekednek, míg végre egy ügyes kópé, a legszemtelenebb (hisz azért veréb), lenyeli a zsákmányt.

Mit tegyen a többi kenyeres pajtás? Mennek egy házzal odébb falatot keresni.

A nagyobb madárnak kevés a légy, bogár kell neki. Másnak az se elég, meggy békára, halra vadászni, a vizek susogó náderdeje közé.

A vizek csendes aczélkék tükrét ezüst pikkelyű halacsok fodrozzák, fel-felvetve magukat s testük ragyog a napsugárban.

Ott a parton mintha megmozdulna valami zöldesbarna göröngy, nem egy, de száz. A békák ármádiája ez, nekik is kell verőfény, éltet adó meleg.

Ott sütkéreznek a napon, lomha testüket félig belefúrva az iszapba.

Ekkor csöndesen elősuhan rejtekéből a vadászó madár; körülnéz, óvatosan előlép s hosszú csőrével ügyesen elesíp egy jókora béka-mamát. A többi rémülve, hanyatlanok, éktelen loespocsesal rohan a vízbe. Ott biztosabb a tanyázás.

A föld hálás a napsugárnak az ébresztő csókért. Dolgoz, terem, csodát művel, éltet ad mindennek.

Megindul sebesen lüktetve az élet; munkára serkent, dologra ösztökél, küzdésre lelkesít s nem pihen soha!

Belsejében ég az öröktűz, mint a Veszta lángja! Felpattantja a föld melege a parányi magocsokát és fejet hajt a gabona s kalászt nevel.

Lengő, ringó zöld mezőben bujósdit játszik a nyúl, megpihen alkonyban az őzike, ott fut benne a fűrj és fogolymadár.

Egy gyermek szökel az országúton, arczán derű és boldogság; kezében virág, illatos, szép, mint a pillangó szárnya!

Fut a gyermek, fut; előtte-utána dal, illat, virág, napsugár és tavasz!

tesítésemet s aki szellemileg úgyis nálam van s a ki- nek szemei előtt már úgysem a numerusok ugrálnak, hanem a mufflonok. Szenvedélyemet bilincsekbe verve, vonultam vissza azzal az elhatározással, hogy rögtön értesítem Gyöngyöshalászi barátomat e kedves hírről.

A válasz csakhamar megjött s én a jelzett na- pon valódi örömmel és sok reménnyel vártam a jó barátot, aki — mint rendes vadászhoz illik — a jelzett időben pontosan megérkezett.

Ektelenül rossz útban, koromsötétségben, de azért vígan folytattuk utunkat a cél felé s ezernyi botrogás után 9 órakor végre megérkeztünk az édes kis tanyára, mely szerényen húzódik meg a lombta- lanná lett fasátor alatt a másik hatalmas előtt, mely romokban hever ugyan, de századokról tud regélni s amelynek tátongó ablakrésein most a baglyok libeg- nek keresztül s huhogásuk a múlt emlékeit temetgetik. Ghymes vára ez a fenséges rom, e haldokló nagyság, melynek óriási köveire, midőn azt rakásra hordták, bi- zonyára tömérdek köny és verejték hullott.

Lehet, hogy éppen ezzel oltódott meg a rengeteg mész is, mely a köveket összetartja; talán azért ka- paszkodnak oly erősen egymásba. Pedig hiába! Bár- mennyire összeülelkeznek is, az idő kérlelhetlen keze egymásután választja el őket. Az elmúlásban nincs kivétel; legyen az nagy vagy parányi, hatalmas vagy nyomorult, mindnek pusztulni kell.

Rövidde tett éjjelünk után serényen készülőd- tünk a reggeli cserkészüthöz. Óvatosan jártuk be a jól ismert cserkészutat, de mufflonnak semmi nyoma. A katlanból — melybe összes reményemet helyeztem — csupán egy tehén botrogott elő, mufflonnak azon- ban se híre se hamva. Kedvszegetten törtettünk fel most ismét a meredek partra, hátha ezúttal szeren- esebbek leszünk. S valóban, alig értünk a tetőre, midőn szemünkbe ötlük két mufflon, de oly távol s oly helyen, hogy lövésről szó sem lehetett. „Csakhogy már láthatok szabadban is mufflont“ — szakadt fel az én harcedzett társam kebléből a szó — „engem már ez is kielégít.“ Jó ideig gyönyörködöttünk a nem minden- napi vadászképben, midőn ismét felszedve sátorfánkat, mentünk a hogy keleti oldalára cserkészni. Alig te- szünk azonban 100—150 lépést, midőn gyakorlott va- dászszemünk újra megakadt két mufflon sötét alakján s minél tovább szemléiődünk, annál több mozgó alak kerül elő a bokrok sűrűjéből, hol hét darab mufflon keresgélte sovány reggelijét.

Körülbelül 160—180 lépés választotta el őket tőlünk, de minden lépéssel közelebb jöttek. Lopva

tekintek mellettem álló vadásztársamra, vajjon mit szól erre a leírhatlanul izgató vadászképre.

Ámde csak koromfekete szemében lobogott a ta- lán soha ki nem alvó tűz, míg testébe ugyancsak belekötött a dermesztő „tótszél“, szintelenné téve különben pirospozsgás arczat. „Vigyázz pajtás, mert mindjárt megvesz az Isten hidege“ — mondam neki — ne gondolkozzál soká, hanem vedd célba s durrants rá valamelyik nagyszarvú fekete dögre.“ Ámde hiába volt minden biztatás, hasztalan a két flanell-ing, meg a bőr- mellény; hiába kínálgattam neki bekecsemet; haszta- lan ácsorogtak ott a kívánatos alakok, dermedt ujjai nem akartak parirozni. „Még a lelkem is vaczog, nem biztos a lövésem“ — tört ki belőle végre a kétségbeesés hangja s nehogy a mufflonok nevető koncertet rendez- zenek a vaczogó fogak hallatára (mert most már az enyéme is kezdtek mókázni), ott hagytuk a fekete bestiákat s gyorsan bevonultunk a pattogó kályha mellé. Nemsokára azonban újra felkerekedik az én czimborám (de most már kellőleg adjusztálva) s megy keresni tovább is a „tótszelet“ és mufflont egyaránt. Egyszerre csak iszonyatos dördülés hasítja meg a le- vegőt, mit egy második, majd egy harmadik lövés kö- vet. No még ily koncertben sem volt részük kis er- dőm lakóinak! Talán halálos zsibbadtság fogta el őket s azután eszeveszett rohanással vágattak tova. (Lehet, hogy a Szepességben lőtt mufflon is ennek az ijédelem- nek s eszeveszett rohanásnak áldozata.)

Magam is dobogó szívvel sietek az emlékeze- tessé lett helyre s mire odaérek, már ott áll az én kitarító, edzett társam a szép három éves kos fölött, melynek alakja örömtől ragyogó szemeiben tükröződik vissza. Ott feküdt előttnk az erikával és hóval fe- dett ravatalán a ritka zsákmány, melynek mindkét ol- dalán ott tátongott a sokatmondó piros folt.

Most már fujhatott a szél, a fölavatott új muff- lonvadász ezt már nem érezte; felpezsdült vérét még Szibéria örök jege sem bírta volna megvaczogtatni. Vittük azután a szép halottat a kis tanya felé s e menet- hez a fagyasztó „tótszél“ zengett halotti búcsúztatót.

Mátray Gyula.

Az erkölcs kérdése.

Irta Fekete József*.)

Senecától ered az a mondás, melyet Kant oly klasszikus szépséggel fejezett ki, hogy Königsbergben mint saját bölcsészetének jelszavát vésték sírjára. A Stoa Kantiana felirata így hangzik: „Kétféle dolog tölti el kedélyünket mindig újabb és növekedő csodálattal és tisztelettel, minél gyakrabban és tartósabban fog- lalkozik velök elménk; ez a csillagos ég fölöttünk és az erkölcsi törvény bennünk.“

A csillagos ég varázsa még ma is hat. Sokáig, csaknem másfélezer évig tartotta magát a ptolemeusi világfölgöfogs, mely az embert és földünket tette a vi- lág központjává, mely körül az Univerzum forog. Ma- gasztos, büszke hit volt ez, mi boldoggá tette életün- ket. Kitöltötte minden ambícióinkat, mert lábainknál

*) Mutatvány szerzőnek „Az élet bölcsesete“ ezimű köny- véből. Budapest, 1903.

láttuk a mindenséget, mely céljainkat szolgálja. Nemcsak egynek tudni magát a világegyetemmel, de urának is lenni, ez fölemelő, boldogító tudat volt, mi arasznyi létünket a legtisztább költészet fényes zománczával vontta be. Nehéz volt erről lemondani és nem csoda, ha még most is ábrándjaink káprázatos tündérképeivel színezzük ki magunknak a tudomány által azóta földerített kozmikus és emberi igazságok hátterét, melyből megsemmisítő hidegséggel mered reánk a való. Az emberből soha nem vesz ki a művész! A méla hold fénye és az ég csillagszögekkel kivert azurkék kárpítja még ma is ábrándos érzelmekkel tölti el nemcsak a tudatlan naiv nép, hanem a fiatal, sőt néha öreg tudósok és nagy humanisták szívét is, kik bár kénytelenek meghódolni Kepler, Galilei, Newton, Laplace és az újabb kutatók által felfedezett természeti törvényeknek, de ezeknek nyomasztó súlya alatt sem tudnak egészen lemondani az ember egyéni életének különös céljairól és erkölcsi értékéről.

Még a nagy, modern humanista, Tolstoj Leó gróf is, ki, mint maga ecseteli, hosszú kínos lelki gyötrelmek és kétségbeejtő vergődések között kereste és kutatta az emberi élethez fűződő igazságokat, így okoskodik:

A mit magunkban az élet törvényének fölismernünk, *ugyanaz a törvény*, melynek alapján a világ összes külső jelenségei történnek, azzal a különbséggel, hogy ezt a törvényt mi olyannak tartjuk, melyet magunknak kell megteremteni.

Látjuk, hogy a nagy orosz regényíró bölcsész is végső következtetéseiben eljut a *világegység* alapelveihez. Csak egy lépés hiányzik még, hogy az embert teljesen és mindenben a természet törvényei alá állítsa. Ha következetes akar lenni, felfogásából az következne, hogy a világ fejlődésében ugyanaz az erkölcsi rend létezik és uralkodik, mint az emberben, kit ő a többi lényektől csak annyiban különböztet meg, hogy azok öntudatlanul követik az élet törvényét, az ember pedig tudatosan maga hozza azt létre. Okoskodása azonban szofisztikussá válik azáltal, hogy nem tud még egészen lemondani az ember külön helyzetéről a természetben.

Pedig van egy olyan törvény, mely az emberi erkölcsöt szabályozza a természetben és akkor azt nem csinálhatja külön az ember, aki maga is a természet produktuma, vagy az emberi életnek van egy külön törvénye, mely csak az övé és akkor ez nem lehet világtörvény.

Az erkölcs külön törvénye azonban ép úgy, mint a csillagos ég költészete, még mindig kísért. Hiába állapították meg számtani bizonyossággal az ég mechanikáját és hiába hozta kísérleti és tapasztalati alapon a modern psycho-fizika kapcsolatba az élet és a lélek működését, erkölcsi cselekvéseink természeti törvényétől még sokan irtóznak. Nem is csoda. Galilei óta, ki elvette tőlünk azt a fenséges megnyugtató hitet, hogy a világ mi körülöttünk forog és e helyett minket tett a világ bolygóivá, annyi illuzióról, ragyogó és magasztos ideálról kellett lemondanunk, hogy valóban nehezünkre esik önérzetünk, bizalmunk és vágyaink fellegvárait sorra földadni és utolsó fegyverünket is lerakni. Nem megy az egyszerre, csak lassan, míg *képzelt* értékeinket a természet javaira kiváltjuk. Nekünk többet ér az, ami egyedül a miénk, amire

mint a saját munkánk eredményére büszkék lehetünk. A természet adománya, ha sok is, becses is, úgy gondoljuk, csak alamizsna, mi bennünket megaláz. Mert miben különbözünk akkor az érzéketlenül egymásra halmozódó ásványok tömegétől, az örök álomban szunynyadó növényektől, vagy a buta állattól, ha mi is mindent a természettől várunk és öröklünk?

És a látszat csodálatosan támogatja képzelődésünket. Mert van-e széles e világon az emberen kívül más, kinek akarata és tehetsége volna megalkotni saját kulturáját? Képes-e növény vagy állat az erkölcs és esztétika értelmi és művészi magaslatára emelkedni? Sőt tovább mehetünk. Létezik-e erkölcsi viszony ásványok, növények és állatok közt? Ezek és az ember között? Milyen erkölcsi vonatkozásunk lehet nekünk a természeti erőkhöz, a kémiai testekhez, a fizikai mozgáshoz, vagy egy természeti tüneményhez, mint a vilám, szivárvány vagy eső? Bizony semmi. Az erkölcsöt, a művészetet maga alkotja magának az ember. Növény és ásvány nem tudja, mi a szép és jó. Az állat talán sejtí. De az ember tudja. Ő csinálja és teremti az erkölcs törvényeit, a szépnek szabályait. Ha ő nem készítené, nem is léteznék ilyesmi a világon. Az erkölcs tehát a miénk még akkor is, ha, mint a vallások hirdetik, azt nem is a magunk erejéből csináltuk, hanem Istentől vettük, ki azt kizárólag az emberiség részére rendelte. Mert más az Isten, úgy hiszszük és más a természet. Isten bennünk teremti meg tökéletességének hasonmásait és kivételt tesz velünk. Ha bukunk, felemel újra, hogy útjain járhassunk, erkölcsi céljait követhessük. Istent követni üdv, de a természet rabszolgájának lenni megalázás, erkölcsi megsemmisülés, állati ösztön. Az erkölcs különös isteni adomány, akár egyenes kinyilatkoztatás, akár ideális törekvéseink nyilvánulásai folytán. Ez a legszentebb dogmánk, ami még megmaradt, ezt megdönteni nem engedjük, ezt egykönnyen oda nem adjuk semmiféle tudományért.

Igy beszélnek azok, kik az erkölcsi törvényt a csillagos égbe helyezik és azt nem a földön keresik; kik ég és föld között nem természetes életkapcsolatot, hanem valami rejtelmes, csodaszerű összeköttetést képzelnek.

A *világ általános törvényei* azonban mást tanítanak. Azt, hogy bármely történelmi tény, hogy az erkölcsrendszereket mindig a vallások fejezik ki, mert ők foglalják össze korszakonként a népek legfőbb életcélját, az erkölcsök nem az égből, hanem az életből származnak, mely a vallásokat is teremti. Miért legyen csak az erkölcs kivéve az élet összes törvényei közül? Vagy a többi mind nem igaz, vagy ez a törvény se lehet csakis az ember derekára szabva. Ezt csak az hiheti, ki az embert kiváló lénynek tartja és őt a ter-

mészet világrendjéből kiemelni óhajtja. Valamiben azonban meg kell egyeznünk. Ha az ember a természet produktuma, akkor nem követhet semmiben más törvényt, mint amit az maga követ és neki is előír.

Azt már a régi görög bölcsék is tudták, hogy az ember kisvilág a nagyvilágban. De úgy magyarázták, hogy külön világ, más világ mint a Kozmos vagy a Föld. Mi azonban tudjuk, hogy a Föld élete követi a Napnak, mint szülőanyjának életét, a mi Napunk követi a többi Napok és az egész világrendszer törvényeit és minthogy az egész világnak közös törvényei vannak, minden, ami égen vagy földön létezik, ugyanazon törvényeknek van alávetve. Az ember se élhet külön kenyéren. Testi és lelki működésének célját, irányát, munkáját, szabályait nem önmagából meríti. Minden, ami hozzá tartozik, máshol is megtalálható a természetben. Mint minden, ami létezik, a maga egyéniségéhez szükséges elemeket kiveszi a természet tárházából, hogy kialakítsa, fentartsa magát, amíg és amint lehet, úgy az ember összes kvalitásainak se lehet más szállítója, mint a természet, mely neki életet ad. A mi a világ raktárában nincs, abból az ember se készíthet semmit.

(Folytatása következik.)

Márcziusi ibolyák.

Ékszemű ibolya, nem azért szeret a
Szívem, lelkem téged,
Mert illat szárnyain hirdeted a tavaszt,
A rég várt vendéget.

Nemcsak az új tavasz, hanem a
Hirdetője lettél, [szabadság
Nagy eszmék, nagy napok pirkadó hajnalán,
Öhharban születéssel.

Petőfi, amikor „Talpra magyar!” zengi
Lelkesedő tűzbe’,
Lobogó mentéjén ibolya illatoz,
Kokárdához tűzve.

S ibolya-illatnak szárnya vitte széjjel
Ézt a gyújtó szikrát
S a költő dalától visszhangzott a róna
És a komor sziklák.

Ébredező tavasz, ébredő szabadság
Te szerény virága:
Ézért maradj minden igaz magyar szívnek
Mindörökké drága.

Feleki Sándor.

A madarak védelméről.

A madárvédelem nem új keletű dolog; már a Szent-Írás is több helyütt említi, hogy védeni kell a madarakat, mert ők is érző lények. Ebből is láthatjuk, hogy már az ősi népek védelemben részesítették a madarakat, épúgy, mint a többi állatot, melyek hasznot hajtottak. A művelt népek annál hivatottabbak erre, mert hiszen nemes szívű ember nem mosolyog az állatvédelem eszméjén. A külföldön már számos egyesület tette céljává a madárvédelmet; kivált Németország. Hazánkban e téren kitűnnek Herman Ottó és Chernel István.

Azt mondhatná valaki, hogy mindezek még nem indokolják a madárvédelem szükségességét. Pedig nemcsak anyagi előnyök miatt van erre szükség, hanem esztétikai szempontból is. Bizonyára mindenkinek feltűnt már, hogy régebbi írók, költők munkáiban lépten-nyomon találkozunk egy-egy erdő, mező stb. leírásában madárral; valóságos gyönyörrel olvashatjuk, hogy erdő-mező csengett a madárdaltól, a levevegőt a szebbnél-szebb madarak ezrei szeltek át. Mindennek ma már alig van itt-ott — néhány félreeső erdőrésztletben — halvány mása; bejárhatunk nagy területet s nem halljuk a harkályok vidám kopogását, nem gyönyörködhetünk az erdő fürge ácsaiban, nem hallunk fülemüle-csattogást, rigó-füttyöt, vadgalamb-búgást, nem mindenütt jut alkalmunk, hogy a kakukmadár jóslatát meghallgassuk, tréfás jókedvünkben megkérdezve: vajjon hány évig élünk még, vagy pedig — s ez különösen az ifju hölgyeket érinti — hány év múlva lesz az esküvőnk. Mennyi kacajra, dévajkodásra adott ez alkalmat hajdan — és ad még ma is. Mily élvezet lehetett a V-alakban tovarepülő darvak hatalmas rajait figyelni, midőn azok búsan krúgatva mondtak „Istenhózzád“-ot őszkor mocsáros vidékeinknek. Mindennek nagyrésztben vége; mi ezt hovatovább csak a régi írók műveiből s nagyanyáink elbeszéléseiből ismerjük. Azt azonban már nem egy diák tapasztalta keserűen, hogy midőn az órák közé eső várva várt 10 percnyi szünetkor hamarosan előszedte szép piros-pozsgás almáját s beléharapott nagy gyönyörűséggel: az tele volt kukaczezal. Milyen csalódás! Pedig ha több énekes madarunk volna, ez vajmi ritkán fordulna elő.

A folyton terjedő kultúra ép azoktól a helyektől fosztja meg leginkább a lég vándorait, hol azelőtt legbiztosabb rejtekhelyüket találták, hol meleg, csendes fészket építhettek; az odvas fák, sövények száz meg száz madár otthonát rejtették el, a nádasok, vizenyős helyek, erdők stb. tarolása megfosztja kis dalosainkat nemesak tanyáiktól, hanem élelmük egy részétől is.

Nagy városokban nagyobb villamos telepeken átvonuló drótok alatt hány fáradt madár holtteteme hever; szegények talán költözködés közben, éjjel repültek neki. Számtalan madarat pusztítanak el a déli országok

lakói, csak hogy ingyencségüknek hódolhassanak, vagy pedig hogy a divatnak megfelelőleg kalapjaikat színes tollakkal ékesíthessék. Egy nemrégiben megjelent közlemény arról számol be, hogy Spanyolországban évente milliókra rúg az elpusztított madarak száma, hogy a télvíz idején melegebb hazát kereső szárnyasok tollaiból vagyont szerezzenek.

Védenünk kell tehát a madarakat, ha nem akarjuk, hogy a közel jövőben erdeinkben teljesen megszűnjék a madárdal, gyümölcsfáink ágai pedig kopáran meredjenek égnek még nyár derekán is.

Tudvalevő dolog, hogy énekeseink javarésze főleg rovarokkal táplálkozik s hogy mily pusztítást visznek véghez azokban, erre csak egy példát kívánok felhozni. Vidékünk állandó lakója a kék czinege, évente 12—16 fiókát költ és nevel és kísérletek bizonyítják, hogy egy czinege átlag 6¹/₂ millió rovarot emészt el az év folyamán; s könnyű kiszámítani, hogy egy czinege család évente 24 millió rovarot pusztít. Ugyancsak *Chernel István* soraiból olvasom, hogy egy rigó egyszeri lakmározásra elkölti a legnagyobb csigát, ami annyit jelent, mintha egy egészséges gyomrú ember egyszeri étkezésre egy egész marhacombot enne meg; a kis vörösbegy pedig annyi rovar-táplálékot vesz magához naponta, mintha egy ember egy 12—15 cm. átmérőjű és 10—12 m. hosszú kolbászt fogyasztana el. E pár példát csak azért soroltam el, hogy halvány képet nyujtsak az énekes madarak hasznáról s rámutassak arra az óriási pusztításra, melyet azok a kártékony rovarokban tesznek. E példákkal bizonyítottam a madárvédelem hasznát és szükségességét.

„Hogy a madarakat védhessük, szükséges előbb azok életmódját tüzetesen ismerni, mert csak akkor fogjuk szükségleteiket megismerni és tudni.“ E szavakkal definiálja Németország egyik legnagyobb madárvédője, *Liebe*, a madárvédelmet. Ugyancsak fenkölt hangon fejezi ki a madárvédelem eszméjét *Chernel István* „Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre“ című munkája jelszavában: „Minél jobban megismerjük a körülöttünk és velünk élő lényeket, tulajdonságaikat; minél mélyebben vizsgáljuk azokat a kapcsolatot, amelyek e lényeket a természet egészével, nemkülönben az ember érdekével összefűzik: annál tisztábban fog kidomborodni e lények jelentősége, ebben a haszon és kár, melyet az embernek szereznek s annál igazságosabb lesz az üldözés vagy védelem alapja, amelyet rájuk alkalmazunk.“

Fentiekből következik, hogy a madárvédelmet csak az fogja helyesen és jól gyakorolhatni, ki nemcsak a madarakat, hanem azok hasznos vagy káros voltát is jól ismeri. Sajnos, épen e téren vagyunk elmaradva.

Hogy a madárvédelem nem terjed a kívánt módon, annak egyik főoka, hogy vajmi kevesen ismerik hasznos éneklőmadarainkat, azok életmódját, szükségleteiket. E téren első sorban az iskoláknak hivatása, hogy oktattva felvilágosítsanak; de kötelességei vannak a tanulóifjúságnak is, hisz rendelkezésére állanak már magyar eredeti művek s *Brehm Alfréd* műve is most jelenik meg magyar nyelven,*) a magyar viszonyokhoz alkalmazott megfelelő

*) „Állatok világa“ czímen.

átdolgozásban. Egy-egy üres regény helyett e műben lapozgatva, az olvasó nemcsak szórakozást, élvezetet talál, hanem módjában áll oly ismereteket szerezni, melyeknek a gyakorlati életben nap-nap után hasznát láthatja; hisz a madarak világában oly sok érdekes megfigyelésre nyílik tér, hogy annak olvasása minden értelmes, gondolkozó olvasónak örömet szerez.

Minden iskolának van kisebb-nagyobb múzeuma, melyben a leggyakrabban előforduló madarak láthatók; ne csudáljuk meg ezeket csak színüket illetőleg, hanem tanulmányozzuk esetleg egy segédkönyv igénybevétele mellett külsejüket, hogy a szabadban reájuk ismerve, elleshessük életmódjukat, táplálkozásukat, fészkelésüket. Aki elolvassa *Herman Ottó* „A madarak hasznáról és káráról“ című munkáját, abban oly érdekes és tanulságos dolgokat fog találni, hogy bizonyára megkedveli e tárgyat.

Belátta a madárvédelem fontosságát mezőgazdasági szempontból *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter is, kinek megbízásából megjelent *Chernel István* tollából: „Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre“ című mű 3 kötetben. A külföld is számos művel és folyóirattal rendelkezik, azokat azonban itt felsorolni nem áll módomban.

A madárvédelmet nemcsak esztétikai, etikai és anyagi szempontból kell gyakorolni, hanem előírja azt a törvény is.

K. J.

Rövid útmutatás a preparálásra szánt vadak, emlősök és madarak gyűjtéséhez, ideiglenes konzerválásához és szállításához.

Vadászataink alkalmával gyakran van alkalmunk a sík mezőn épen úgy, mint a magas hegység rengetegeiben a legérdekesebb jeleneteket észlelni és néha kedvez a szerencse szép és becses, sőt ritka állatokat is hatalmunkba ejteni. Szívesen emlékezünk vissza a látottakra; ha van tudományos becsök vagy általános érdekességük, fel is jegyezzük az irodalomban, vagy vadásztársaink körében reátérünk és közzéadjuk tapasztalatainkat; — de nem oly könnyen őrizhetjük meg az elejtett becses állatot. Pedig gyakran van annak tudományos becsé, sőt rendkívüli esetben bizonyító tény. Gyakran kedves emléktárgyként tartanók meg a zsákmányt, mások büszkeségünket képeznék az, hogy megtartsuk mint becses trofeát, vagy talán szobadíszül tömésük ki. — Ki az a szerencsés vadász, aki az elejtett hatalmas sast nem szeretné kiterjesztett szárnyakkal fegyverei fölé akasztani? Kiben nincs meg a hajlandóság arra, hogy a nagy áldozatok és örömteljes fáradozások árán szerzett „nagy kakast“ mindig ott lássa egyéb trofeái között? S aki ennél becsesebb vadat: szarvast, medvét is emlegethet már: legalább a fejét nem óhajtáná-e preparáltatni örök emlékül? Néha a tudomány szempontjából igen becses állatok is ejtetnek el: nem őrizné-e meg a szerencsés vadász ezt a ritka példányt?

TAVASZI IDILL AZ ERDŐBEN.

Igen! De hol és kinél tömessen ki? s ha van rá alkalom: miképen készítse elő az állatot? Hogyan küldje? Kibirja-e az utat? Miképen csomagolja? stb. Ezek azok a kérdések, amelyekre igen sokszor kell levélben feleletet adni, mert prakszisunkban — különösen mióta divatossá vált, állatokat szobák, termek, ebédlők, vadászkastélyok díszítéseül kitömetni — gyakran intézik hozzánk.

Ki tudja hányan vannak, akik ha ismernék a módját, ha tudnák, kinek küldhetik a preparálandó állatot, mely mint dísz tárgy vagy trofea néha tudományos becses is bír, mely ép ez okból megóvandó volna az elpusztulástól: hányan vennék igénybe a preparátor segítségét? Vagy ha úgyis megteszik, de nem a maga módja szerint — mennyi bosszúság, kellemetlen kiábrándulás riasztja vissza újabb kísérlettől azt a vadászt, aki egyszer már pórul járt! Bizonyára még egyszer nem kísérli meg az elejtett vad elküldését, mert már egyszer megjárta az útközben hasznavehetetlenné vált szép állattal. S az ilyen balsiker természetesen nemcsak hogy nem fokozza, de megcsappantja a kedvet és az általánosabb érdeklődést. — Épen ezért talán szívesen fogadják sokan ezeket a szerény sorokat, melyek e szűk keretben épen csak a legszükségesebbekre terjedhetnek ki.

I.

Az elejtett madarak a lövés helyétől gondosan, lábuknál fogva szállítandók haza és ügyelni kell, hogy tollazatuk meg ne rongálódjék. Ha a lövés után még élet van bennük, hátuknál fogva, szárnyuk alatt erősen összenyomandó mellkasuk, amire csakhamar végük van; vagy pedig hegyes szerszámmal megölelendők olyformán, hogy az öreglikon beledőfünk koponyájukba. A nyakat kicsavarni nem szabad. A vért lemosni, vagy a véres tollakat kitépni szintén nem szabad; az a preparátor dolga, aki a tollakat megmossa, szárítja és azután rendbe hozza.

Télen a madarak előkészítése és elszállítása igen egyszerű. Minden madár szája bedugaszolandó kócczal, mohával, fűrészporról, hogy a begyéből kiömlő nedvek be ne piszkítsák feje tollazatát; azután újságpapírba csomagolandó minden egyes madár, de olyformán, hogy a fark- és szárnytollak ne gyüressenek be. A madarat, ha fagyos idők járnak is, nem szabad hevertetni. Nem szabad különösen a szárnyából tollakat kitépni vagy kimetszeni, mert az ilyen hiányok meglátszanak a kitömött állaton. Az így elkészített, friss madarak könnyű ládában, vagy ami még jobb: kemény lemezpapírba (Pappendeckel) csomagolva, mint posta-küldemények biztosan jó állapotban érkeznek meg és ekkor a preparátor is örömmel foghat munkájához.

Ha már melegebb az időjárás: ősszel és tavasszal, a madarakat épen úgy kell előkészíteni és csomagolni, de arra ügyelni kell, hogy minél frissebb állapotban kerüljenek a postára, mert 2—3 napi heverés már megáthat nekik. Nyáron nem annyira a meleg rongáló hatásától, mint inkább a légykukacok okozta kártól kell tartani. A frissen elszállított madár 24—36 órai utat is jól kibír; de ha a legyek beköpték már akkor, amidőn a vadász még csak haza vitte a zsákmányt, — akkor az útközben fejlődő kukacok elesufitják főképen a szemeket és a has-

bőrét annyira, hogy a madár hasznavehetetlenné válik. Nyáron tehát első sorban a legyektől kell megóvni a madarat, azután pedig minél frissebb állapotban becsomagolva, azonnal a postára adni. A legyektől leginkább akkor kell óvni a madarat, a mikor a lövés helyétől hazaszállítjuk. Utközben tehát amennyire lehet, be kell takarni, ami persze nem mindig lehetséges; hanem azért a nagy madarat mégsem szabad a vadásztarisznyába gyömöszölni, mert tollazata nagyon összegyűrődne. Otthon azonnal újságpapírba csomagolandó az ily preparálásra szánt madár és a posta elindultáig lehetőleg hűvös helyen (jegespinczében) tartandó.

A csomagra, úgy a szállítólevélre is rá kell írni: „friss madár preparálásra“. Czélszerű a preparátornak egyúttal megírni, hogy miképen készítendő el a madár, hogy aszerint foghasson a munkába. (De nem szabad lezárt levelet a csomagba tenni, mert a pénzügyőri vizsgálatnál lefoglalják és birsággal sujtják. Ezt, sajnos, már sokszor kellett tapasztalunk. Vasuti szállítmányba pedig egyáltalában nem szabad levelet tenni.)

A madarakat sokféleképen lehet preparálni, u. m.

1. Tudományos czélokra. Ekkor fel lehet állítani úgy, mint az a muzeumokban szokásos; vagy kisebb biológiai csoportba illeszthető a madár másokkal együtt fészkeivel, párjával, fiaival stb. Vagy pedig mint „bőr“ is preparálható; ez azonban vidéki uradalmi muzeumoknak és magánembereknek nem ajánlható. Szükséges ilyenkor mindig a pontos adatokat: a lövés helyét és idejét reájegyezni. Hogy him vagy tojó-e? az a preparátor dolga feljegyezni.

2. Preparálhatók a madarak mint vadászati trofeák, dísz tárgyak, vagy mint ebédlőkbe, vadászszobákba való fali dekorációk is stb. Elkészíthetők végre egészben, vagy csak egyes részeik, például a fejük kis tablettákon. Egy és ugyanazon madárból a legkülönbözőbb alakokat hozhatja létre a preparátor ügyes keze, miért is legczélszerűbb azt reá bizni, milyen alakban készítse el és legfeljebb általánosán kell megjelölni: „kiterjesztett szárnyakkal,“ „tablettán lábán felfüggesztve,“ „dúsan díszítve,“ „egyszerűen kiállítva“ stb.

II.

Az emlősök, különösen nagyobbak, több gondot okoznak már.

1. A nagy emlősöknél (például szarvas, medve, őz, vaddisznó) első sorban arra kell ügyelni, hogy az állat, mielőtt elküldetik, teljesen lehüljön. Télen ez könnyű dolog, de nyáron annál bajosabb.

Télen a nagyobb vadat fel kell bontani, beleit kicsapni

és ha teljesen kihült, csak akkor szabad tovább szállítani; és hogy fel ne horzsolódjék: ládában vagy zsákba varrva friss állapotban küldendő mint vasuti gyorsszállítmány (friss állat preparálásra) a preparátornak.

Ha langyos az időjárás, czélszerű a beleken és gyomron kívül a szívet és a tüdőt is kivenni; a torkot felhasítani azonban nem szabad. A has- és mellüreget rongyokkal vagy fűrészporral fel kell szárítani, míg a száját, orrlyukakat és a szemeket fűrészporral kell bedugni, felszárítani és behinteni.

A nyári hónapokban mindezt még gondosabban kell elvégezni és egy órát vagy napot sem szabad elmulasztani az elszállításnál.

Czélszerű a szarvas fejét kőcába csavarni, úgy a disznóét is, azonkívül utóbbit zsákvásonba bevarni, mert a vasuton gyakran kitörök az agyarárt és kitépik a sörényét.

2. Kisebb emlősök (róka, borz, vidra, nyest, nyuszt, menyét, macska, nyúl stb.) hazaszállításánál nem ajánlatos a láb-inakat kihalítani, hanem madzaggal kell a lábakat gúzsba kötni. A vasban fogottaknál a törött lábat nem kell egészen leszakítani és nem czélszerű akkor, a midőn agyonütik az állatot, a koponyát is dirib-darabra törni. Mindez megnehezíti a preparátor munkáját. Ha a kisebb emlős teljesen kihült, felbontatlanul küldendő könnyű ládában, vagy kemény lemezpapírba (Pappendeckel) burkolva postán. Nyáron különösen a legyektől kell szinte megóvni és minél frissebb állapotban küldeni; ekkor sem bontandók fel. Ujságpapír, száraz széna vagy szalma használható egyedül czélszerűen az elcsomagolásnál és semmi esetre sem friss fű vagy levelek, mert ez erjedésnek indulva, meleget fejleszt és az állat megromlik; különösen a fejet kell jól bekötni a papírba, hogy az orr, a szája széle stb. a ládában meg ne sérüljön.

A legapróbb emlősök (egerek stb.) szállításának csak egyetlen helyes módja van, t. i. azonnal ujságpapírba göngyölendők és kis skatulyában (de nem levélborítékban mint „ajánlott levél“) mielőbb útnak indítandók. Még fagyos télen sem bírnak ki 2—3 napi utat, azért nem szabad késni velök. Ezek spirituszban is konzerválhatók.

4. Gyakran az elejtett vad fejét kívánja a szerencés vadász elkészíttetni. Ilyenkor nem elégséges a fejet egyszerűen a nyak egyrésszel levágni, hanem kell, hogy a nyak és a mell bőréből minél többet messünk hozzá; tehát legalább a lapoczkáktól kezdve fejtendő le a bőr és ez a lefejtett bőrdarab fűrészporral szárítandó meg és jól behintendő. Magáról a fejről azonban nem nyúzandó le a bőr.

Az emlősöket egészen megnyúzni és a bőrt elküldeni a preparátornak, az többnyire kárba vesztett munka; legfeljebb „teppich“-et lehet az ilyen bőrből előállítani. Az emlősöket egészen a fűrészporba fektetni, kőczezal, mohával stb. jól körülvenni, légmentesen elzárni —

mind czélelles módjai a csomagolásnak, mert ha az állatot nem éri szabadon a levegő, akkor egy nap alatt is megromlik. A timsó, konyhasó vagy más szerek használata szintén nem ajánlatos. A sózás a preparátor dolga, mert ha ezt nem végzik kellően és gondosan, akkor könnyen hasznavehetetlenné válik a bőr.

Az emlősök szintén sokféleképen készíthetők el és részint tudományos gyűjteményekben, részint pedig díszül használhatók. Nagyon megkönnyíti a preparátor munkáját az, ha tudja, mi célra készítse a reabizott állatot, például ha tudja, hogy gyűjteménybe vagy vadászszobában lesz-e az elhelyezve, ha tudja, hogy a földön, asztalon vagy szekrényen fog-e állani, vagy végre mint fali dísztablettán lesz-e alkalmazva, például vadászkastélyok ebédlőjében, ami hovatovább mind divatosabb dekorációi képez ma már főurainknál.

R. L. A.

„A szőlő helyes metszése.“ A korán beköszöntött tél és nagy hideg az egész országban megrongálta és elfagyasztotta a vesszőket. Ezért nagy óvatossággal és körültekintéssel kell a tavaszi metszés körül eljárni. Ebben egyedül biztos útmutatást találunk „A szőlő helyes metszése“ című átdolgozott és harmadik bővített kiadású könyvben, melynek ára fűzve 2 kor., kötve 2 kor. 50 fillér s megrendelhető az összeg előleges beküldése, vagy utánvét mellett Maurer János szerzőnél Kecskemét. — Ugyanez a könyv német nyelven is: „Der richtige Rebenschnitt“ cím alatt ugyanott kapható.

Szerkesztői üzenetek.

S. V. Szeged. A borszeszkészítmények vizahólyaggal vagy photoxylin-nel ragaszthatók az üveglapokra. Az előbbi anyagot úgy kell főzni mint az enyvot; utóbbi éteres oldatban készen kapható Neruda Nándor droguistánál Budapesten. — Oroszi úrnak. A kéregetett lap előfizetési díja 12 korona. A magyar állattani irodalom rendszeres összefoglalását kaphatja a Termtud. Társulatban. Dr. Daday Jenő m. e. tanár. — Tavaszodik. Nem közölhetjük. — B. R. úrnak. A szerkesztő és képviselő egy és ugyanaz. — G. L. úrnak. Tárcazt szívesen fogadunk, nyári hangulatban; télit most nem közölhetünk, majd jövőre. — S. B. úrnak. Halászati cikkeket kérünk. — Volt. Két kötet.

Hogy fizet

legjobban

a méhészet? Úgy, ha 2-6

kaptár- és eszköz-szükségleteinket

a szigorúan szolid, jóhírnevű és már 18 év óta fennálló

KÜHNE FERENCZ első magyar kereskedelmi méhtelepén

Budapest, I., Attila-u. 99.

szeressük be. Szépen illusztrált és sok újdonságot tartalmazó 1903. évre szóló **főárjegyzékét** ingyen és bérmentve küldi meg.

A tisztelt vadászközönség szives figyelmébe ajánljuk

PREPARÁLÓ INTÉZETÜNKET.

Dr. Lendl Adolf preparatóriuma

Telefon 194.

Budapest, II., Donáti-u. 7.

Telefon 194.

Elméletileg képzett, 29 évi gyakorlattal és szép ajánlásokkal bíró, családos

g a z d a t i s z t

szerény föltételek mellett állást keres. — Szíves megkeresések *S. J.* címre Rákos-Keresztur, Nap-uteza 9. szám alá kéretnek. 1—2

Egy fiatal, 1—2 éves jól kifejlődött „**uhut**” keresek megvételre. Cím a kiadóhivatalban.

Egy pár (kan és szuka) fajtisza, fekete-sárga színű **tacsó kölyköt** keresek megvételre. — Ajánlatokat 10 napon belül a lap kiadóhivatalába „**Tacsó**” jeligére kérek.

Egy tiszta vérű *Iris Setter* vagy más jó vérű, 3—5 hónapos **vizsla-kölyköt** szeretnék venni jutányos árban. Cím a kiadóhivatalban.

„**A Természet**” I. és II. évfolyamából néhány teljes példányt visszavált kiadóhivatalunk. Esetleg ez évi új évfolyammal szolgálunk helyette.

Fattinger
húsrostos fáczáneledele

I-ső minőségben a fáczánok mesterséges felneveléséhez, II-ik minőségben a fáczánok etetésére a vadonban és az etetőkamrákban. — A legnagyobb fáczánkertekben évek óta kitűnő eredménnyel használtatik.

Elsőrendű elismerő nyilatkozatok. — 120 első díj.
50 kg. ára 23 korona. 5 kg. póstacsomag bérmentve 3 kor.

Raktár
Budapesten Geittner és Rausch-nál
VI. ker., Andrassy-ut 8. szám.

MAGYAR TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

FELDMANN GYULA

BUDAPEST, VI., FELSŐ-ERDŐSOR 5.

(TELEFON 17—23.)

Minden irányú iskola t. vezetőinek, tanárainak és tanítóinak szíves figyelmébe ajánlja hazai saját gyártású

fizikai, kémiai, természetrajzi és geometriai tanszereit.

Üvegtechnikai intézet.

Szakszerű tanácsal és tájékoztató költségvetéssel szívesen szolgálunk iskolák felszerelése alkalmával. — Újabb szerkezetű tanszerek elkészítését és tanszerek javítását elvállaljuk; mechanikai és üvegtechnikai precíziós munkákat elfogadunk.

Árjegyzékek ingyen és bérmentve.

„A m. kir. Vallás és Közoktatási Minister a Feldmann Gyula-féle physikai és kémiai tanszergyárat és üvegtechnikai intézetet az enemű beszerzési forrásokul ajánlott hazai czégek közé utólagosan felvette.” (Hivatalos Közlöny X. II. 229.)

„A m. k. Vallás és Közoktatási Minister Feldmann Gyula budapesti tanszergyáros által készített természetani eszközökből a részletes jegyzékben felsorolt physikai alap- és kibővített felszerelési jegyzéket a népiskolák számára tanszerül engedélyezte és az engedélyezett tanszerek jegyzékébe felvette.” (Hivatalos Közlöny. X. 17. 360.) (40782—1902.)

Mint szőlőnagybirtokosok

ajánljuk kiváló minőségű hordó- és palaczkborainkat, melyek mint a ménes-magyarádi borvidék **gyoroki**, valamint a család **vadkerti és vámospércsi** nagy kiterjedésű szőlőbirtokainak kifogástalanul tisztán kezelt saját termése kerülnek forgalomba.

Ezen borok kitűnő voltáról számos elismerő levél tesz tanúságot, egyebek között a következő: „A nekem küldött jó borokkal minden tekintetben igen meg vagyok elégedve s így azokat minden vadászembernek szívesen ajánlom”. Novotny J. es. és kir. szab. fegyvergyár, Prága.

Kívánatra borminták küldetnek. Árjegyzékek ingyen és bérmentve állnak rendelkezésre.

Andrényi Kálmán utódai
Aradon.

Jó vadászfegyvert

szeretnék venni. Kérek szíves ajánlatokat az ár megjelölésével a kiadóhivatalba.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clüchék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára, kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

Cím csakis: **BUDAPEST, VI. ker., Király-uteza 30. szám.**

Jutányos árak.

TELEFON: 18—99.

Jutányos árak.

„**A TERMÉSZET**” szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-uteza 7. dr. Lendl Adolf intézete.

Nyomatott Wesselényi Géza könyvnyomdájában Hódmező-Vásárhely, Andrassy-u. 22.